

Riigikogu stenogramm, erakorraline istungjärk

Mart Laar (RiTo 2), Peaminister

Lugupeetud Riigikogu esimees, lugupeetud Riigikogu liikmed!

21 Riigikogu liiget¹ on kutsunud kokku Riigikogu erakorralise istungjärku, arutamaks olulise tähtsusega riiklikku küsimust – NRG Energy Inc. sajaprotsendilise tütarühingu NRG Generating Holdings B.V. poolt AS-i Narva Elektrijaamad 49-protsendilise osaluse omandamise lepingu tingimusi. Vabariigi Valitsus tervitab nimetatud ettepanekut ning on volitanud mind ja majandusminister Mihkel Pärnoja tutvustama Riigikogule eelpool mainitud tehingu tingimusi ning tausta. See poleks olnud võimalik veel mõni aeg tagasi, kuna siis olid läbirääkimised pooleli ning polnud teada NRG vastus läbirääkimistel tehtud ettepanekutele. Selleks, et aga Eesti kirjandusklassikat kasutades kõik ausalt ära rääkida, tuleb teatavasti alustada iga loo algusest. Teeme seda meiegi.

NRG tehingu lugu algab 1995. aasta suvel, mil võimul oli Koonderakonna, Maarahva Ühenduse ja Keskerakonna valitsus Tiit Vähiga eesotsas. Kohtudes USA-s NRG esindajatega tekkis pooltel idee asuda arendama vastastikkust koostööd eesmärgiga tuua Eestisse esimene suurem investering Ühendriikidest. 1995. aasta sügisel toimusid USA-s NRG ja Eesti valitsuse esindajate esimesed ametlikud kohtumised Narva Elektrijaamade baasil ühisettevõtte moodustamise küsimuses, põhimõttel 50%-50%. 1996. aasta märtsis kirjutati Washingtonis USA riigisekretäri asetäitja Strub Talboti juureolekul alla Eesti Energia, Vabariigi Valitsuse ja NRG vahelise kavatsuste protokollile. Sama aasta detsembris kirjutasid NRG, Vabariigi Valitsus ja Eesti Energia alla koostööarengu lepingule, et kolmepoolselt koostada äriplaani Narva Elektrijaamade baasil ühisettevõtte moodustamiseks.

Loomulikult võib praegu arutleda, kas oli ikka õige alustada läbirääkimisi energiasüsteemi erastamiseks vaid ühe partneriga. Kuid tagantjärele tarkus ei vii meid paraku edasi, sest kahjuks või õnneks ei muutnud seda otsust ka valitsuse tegevuse vastu tollal korduvalt huvi tundnud Riigikogu, kes 1997. aasta 30. juunil aga otsustas, et strateegilises energiatootmisüksustes jääb Eesti riigile vähemalt 51% suurune osalus.

Läbirääkimised Narva Elektrijaamade erastamiseks muutusid sellega läbirääkimisteks strateegilise investori leidmiseks ja kaasamiseks. Samal päeval andis NRG valitsusele üle oma esimese äriplaani 49% osaluse hankimiseks Narva Elektrijaamades, mis sisaldas investeringuid kokku rohkem kui 1 miljardi Eesti krooni ulatuses. Vabariigi Valitsus ei võtnud äriplaani vastu, küll aga pidas vajalikuks läbirääkimisi jätkata, esitades selleks NRG-le omalt poolt uusi ettepanekuid. Nimetatud ettepanekute põhjal koostas NRG järgmise äriplaani, esitades selle 1998. aasta mais valitsusele ning sama aasta suvel moodustas nüüd juba Mart Siimanni juhitud Koonderakonna ja Maarahva Ühenduse valitsus teede- ja sideminister Raivo Vare juhitud komisjoni, mis sai ülesandeks analüüsida NRG esitatud teist äriplaani. Nimetatud komisjon esitas oma seisukohad valitsusele 9. septembril 1998. aastal, millele tuginedes otsustas valitsus NRG esitatud äriplaani sellisel kujul mitte rakendada, kuid samal ajal ka mitte lõpetada läbirääkimisi NRGga, vaid otse vastupidi, neid jätkata.

1999. aasta 30. jaanuaril alustas Mart Siimanni valitsus, ma ei pea vist selle koosseisu nimeliselt üles lugema, ametlikult Eesti Vabariigi ja NRG vahelisi läbirääkimisi Narva Elektrijaamade baasil ühisettevõtte moodustamiseks. Sama aasta 18. märtsil allkirjastati valitsuse, Eesti Energia ja NRG poolt kavatsus ja kokkulepe läbirääkimiste pidamiseks, et jõuda kokkuleppele kõigis olulistes küsimustes seoses AS-i Narva Elektrijaamad asutamise ja tegevusega. Veidi peale seda toimus valitsuste vahetus ning ametisse astus praegune valitsus, kes arutas loomulikult üsna kiiresti tekkinud olukorda, kuid langetas Eesti Vabariigi tegevuse järjepidevust arvestades loogilise otsuse jätkata läbirääkimisi sealt, kus eelmine valitsus need pooleli jättis. 12. mail 1999 määrati läbirääkimiste eest vastutavaks majandusminister Mihkel Pärnoja, kes kinnitas sama aasta juuli lõpus riigi esindajaks läbirääkimistel Raivo Vare.

Järgnes küllaltki intensiivne läbirääkimiste periood, mitmed vaheotsused valitsuses kuni käesoleva aasta juunini, mil valitsusele esitati läbirääkimiste delegatsioonide poolt erinevad Narva Elektrijaamadega seotud põlevkivienergeetika ühtse väärtusketi arengumudelid. Põhjaliku kaalumise järel jõudis Vabariigi Valitsus 27. juunil otsusele kiita heaks NRG tehingu põhitingimused ning kohustas Mihkel Pärnoja tagama nende detailiseerimine vastavates lepingutes. Järgnesid uued kohtumised, kus kontrolliti erinevate nõustajate poolt üle kokkuleppe finantsmudel. 24. juulil edastas Eesti delegatsioon NRGle omapoolsed täpsustused ning täiendavad tingimused lepingule tulenevalt valitsuse 27. juuni otsusest. 1. augustil k.a nõustus NRG Eesti poole tingimustega. Majandusminister ja NRG fikseerisid lepingute põhitingimused, millega loodi võimalus nende allkirjastamiseks.

Täna toimuval Eesti Energia nõukogu koosolekul langetab nõukogu oma otsuse lepingute sõlmimiseks ning hetkel minu teada veel mitte määratud kuupäeval kirjutatakse need põhitingimused alla, millele järgneb siis omakorda ilmselt ka kuudepikkune töö kõikide juba üksikute sellele tuginevate lepingute ettevalmistamiseks ning siis allakirjutamiseks.

Lugupeetud Riigikogu liikmed! Nagu eeltoodud ülevaatest näha, on tegemist läbirääkimistega, mis on praeguseks kestnud 5 aastat. Läbirääkimisi NRGga on pidanud kolm peaministrit – Tiit Vähi, Mart Siimann ja Mart Laar – ning viis valitsust, kus on erinevate koalitsioonide kaudu osalenud kõik siin saalis istunud suuremad erakonnad. Nüüd on läbirääkimised lõppenud.

Vabariigi Valitsuse 27. juuni otsuses tuuakse välja olulisemad tingimused, mille täitmisel on valitsus valmis toetama Eesti Energia ja NRG vahel lepingute sõlmimist. Esiteks ei taga Eesti Vabariik tehingut mingil kombel. Tehingu sõlmijateks on Eesti Energia ja NRG. Teiseks ei kanna Eesti Vabariik vastutust eelnevalt tekkinud keskkonnakahjude suhtes ning lepinguga tagatakse vajalikud investeeringud keskkonnakahjude vältimiseks ning keskkonna olukorra parandamiseks. Kolmandaks tagavad sõlmitavad lepingud teatud tasemel tööhõive, sõltumata tootmise mahust. Neljandaks on lepingu lahutamatuks osaks sotsiaalfondi moodustamine Ida-Viru sotsiaalprobleemide lahendamisele kaasaaitamiseks. Viiendaks tagatakse võimaliku uue suurtarbija (nt Sankfort) juurdetulekul vajalik põlevkivi kaevandamine selleks nõutavas koguses. Kuuendaks peavad strateegilised otsused AS Narva Elektrijaamad kontsernis kuuluma äriühingu nõukogu pädevusse, kus enamus on Eesti poole

esindajatel. Seitsmendaks peavad lepingu kõik sätted olema täielikus vastavuses Euroopa Liidu õigusaktidega ja Eestile Euroopa Liiduga liitumisest tulenevate kohustustega.

Viimastel nädalatel on palju kõneainet tekitanud NRGga sõlmitavate lepingute detailsete tingimuste avalikustamine. On arusaadav, et kuni lepingut pole, pole ka midagi avalikustada. Lepingute projektide valmimise järel muutusid nad vastavalt rahvusvahelistele tavadele ärisaladuseks, mille avalikustamine saab toimuda vaid lepingu osapoolte ehk Eesti Energia ja NRG ühise otsuse alusel. Vabariigi Valitsus on nii majandusminister Pärnoja kui minu isikus soovitanud Eesti Energia juhtkonnal toetada lepingute avalikustamist. Nüüd mul on rõõm, et täna hommikul toimunud kohtumisel Eesti Energia ning NRG esindajate vahel esimene ots nendest lepingutest, vastavalt siis poolte kokkulepele, ka avalikuks tehti. Läbirääkimised nende täiendavate osas, mis lähevad avalikustamisele, ka jätkuvad. Samal ajal, rõhutan, on lepingu põhitingimused toodud valitsuse 27. juuni otsuses, millele täna avalikustatud osad annavad ühes või teises punktis konkreetsemat täiendust. Tihti on ka küsitud, mis olid need põhjused, mis sundisid valitsust langetama just sellist otsust nagu ta langetas. Kindlasti polnud nende seas lootust omakasule või mingitele isiklikele hüvedele. Ning on meeldiv, et ka lepingute kritiseerijad pole valitsust milleski sellises kahtlustanud. Küll mõjutasid valitsuse positiivset otsust mitmed Eesti tulevikku suunatud kaalutlused. Esiteks tagab Eesti Energia ja NRG vahel sõlmitav leping 15-aastaks põlevkivile tuginevale energiatootmisele kindla ja selge tuleviku, tagades sellega ühtlasi nii tööhõive Ida-Virumaal kui ka Eesti Energia poliitilise sõltumatuse. Võib lõputult arutada, kas oleks võimalik, et lepingu mittesõlmimisel võiks mitmed arengud suunduda Eestile vahest veel positiivsemas suunas. Ei saa eitada, et see oleks võimatu. Samas on sama reaalne näha arenguid sootuks vastupidises, halvemas suunas, mida kokkulepe NRG-ga aitab aga vältida.

Otsust langetades oli valitsus igal juhul seisukohal, et me ei saa isegi riskida võimalusega olla 5–6 aasta pärast sõltuvad Venemaalt imporditud elektrist. Teiseks oluliseks faktoriks oli keskkonnakaitse. Vastavalt mitte Euroopa Liidu kõrgetele keskkonnanõuetele, vaid eeskätt siiski omaenda tervele mõistusele, on möödapääsmatu teha Narva Elektriijaamadesse tootmise jätkumisel suuri investeeringuid. Leping NRG-ga tagab selle, võttes vastava investeeringute tegemise koormise samal ajal ära Eesti Vabariigilt ning võimaldades meil oma rahasid kasutada teistes suundades ja teistel otstarvetel. Kolmandaks tõdes valitsus, et tehing NRG-ga on, eriti vaadates 98-ndal esitatud äriplaani, muutunud Eestile tunduvalt soodsamaks.

Neljandaks loomulikult paljuräägitud julgeolekuaspekt. Kindlasti ei taga lepingu allakirjutamine NRG-ga Eestile pääsu NATO-sse. NRG lepinguga pole seotud mingid salalepingud ega salaklauslid. NATO-sse viib meie endi visa töö ja NATO valmisolek meid vastu võtta. Küll aga tuleb tõdeda, et leping NRG-ga aitab meil selgelt nende eesmärkide poole liikuda. Pole mingi saladus, et nimetatud lepingul on Ühendriikide administratsiooni ja Kongressi paljude liikmete tugev toetus.

Otsus on loomulikult meie käes ning ainult ise suudame ja saame otsustada, kas me soovime ajaloost midagi õppida või isoleerime end taas võimalikest liitlastest, jätkates oma teed, nii nagu seda ka korra teinud oleme, üksi ja püstipäi. Vabariigi Valitsus on

veendumusel, et suletus ei tule Eestile kasuks. Praegune valitsuskoalitsioon on võtnud selge suuna muuta Eesti pöördumine Läände pöördumatuks. See on meie selge eesmärk ja sellest ei kavatse me taganeda.

Viimastel nädalatel on lepingu kiire sõlmimise kasuks lisandunud aga veel mitmed argumendid. Nende täpsemaks väljendamiseks tuleks vaadelda seda debatti, mis on nimetatud lepingu ümber Eesti ühiskonnas toimunud. Olen veendunud, et demokraatlikus ühiskonnas kuulub iga otsuse juurde õigus seda kritiseerida. Avalik debatt ja vaidlus aitab kõrvaldada kitsaskohti ning muuta asju paremaks. Siin juures tahakski kasutada võimalust tänada kõiki, kes on viimastel nädalatel aktiivselt NRG lepingu tingimuste arutamisel kaasa löönud. Eesti ettevõtjate mitmed ettepanekud aitasid valitsusel oma seisukohti paremini kaitsta.

Kahjuks on selle asjaliku arutelu kõrval esinenud ka teistsuguseid sõnavõtte. Strateegilise investori kaasamise tingimuste arutamise asemel on algatatud kampaania Eestimaa müümise vastu välismaalastele. Asi on läinud nii kaugele, et kaks opositsioonierakonda on kinnitanud kogu maailmale, et kavatsevad võimule saades asuda teostama välismaalaste omandi natsionaliseerimist Eestis. Sellised avaldused ja aktsioonid lähevad Eestile kalliks maksma, sest kahjuks pole põhjust arvata, et neid maailmas tähele ei panda. Järjest rohkem küsitakse, kas Eesti kavatseb jätkata talle edu toonud avatust või muutuda maaks, kus õhutatakse viha muu maailma vastu, sulgutakse ning loobutakse välisinvesteeringutest. Vastus sellele küsimusele huvitab väga paljusid välisinvesteetoreid, millele NRG tehingu ümber toimuv on muutunud lakmuspaberiks Eesti kui partneri usaldusväärsusest. Selle hoidmine on vähemalt praeguse valitsuse meelest üheks olulisemaks tagatiseks aga Eesti riigi püsimisele.

Sooviksin lisaks sellele pöörata tähelepanu ka veel mõningatele valitsuse otsuse punktidele. Nimelt sisaldas see volituste andmise kõrval ka mitut teist ülesannet. Nimelt kohustati majandusministrit ette valmistama ning esitama valitsusele 2000. aasta septembri lõpuks ettepanekud Eesti energiaturu avamise ning Eesti energiasüsteemi ja Euroopa energiasüsteemiga ühendamise tegevuskava kohta. See on praeguse valitsuse jaoks prioriteetne ülesanne. Eesti Energia hinnangutel on tehniline lahendus selle jaoks olemas. See läheb maksma ca 6 miljardit krooni ning võtab aega vähemalt 6 aastat. Kui me tahame seda teostada, tuleb selle projekti juurde asuda, selle teostamist alustada viivitamatult. Eeltoodud eesmärgid on kooskõlas ka Eesti orienteeritusega avatusele ja turgude liberaliseerimisele, kuid peavad silmas ka laiemaid protsesse, millised leiavad aset energeetika valdkonnas toimuvad innovatsioonid.

Viimastel aastatel toimunud muutused majandusmudelites väärtustuvad üha enam teadmiste ja oskuste osakaalu, loodusressursside senisest efektiivsemat ja läbimõeldumat kasutamist. Energeetika ei ole globaalsest majandusest väljaspool asetsev suletud süsteem. Lähikümneanditel toimuvaid muutusi tuleb võrrelda infotehnoloogia ja telekommunikatsiooni valdkonnas toimuvatega. Nii ei jää meil muud üle, kui tõdeda, et taastuvate energiaallikate suurem kasutamine on juba hetke realiteet ja Eesti jaoks olulise tähtsusega protsess, milles osalemiseks me peame senisest tõsisemalt suhtuma ka alternatiivenergeetika rakendustesse. Eesti senine edu on paljuski seotud maailmas toimuvate arenguprotsessidega kiire

kohanemisega ja nende kasutamisega Eesti arengu huvides. Täpselt samuti peame me haakuma alternatiivenergeetika kasvulainega ning majandusministri kohustus paneb ka kogu valitsusele ülesande ja eesmärgi Eesti Vabariigis seda ala tunduvalt tõhusamalt edendada.

Mida öelda kokkuvõtteks? Iga otsustamine on raske. Valitsejad on seatud ametisse just selleks, et nad söandaksid ja suudaksid otsustada. Kindlasti oleks valitsuse hetkereitingule kasulik loobuda "häbistavast" tehingust ning astuda otsustavalt välja Eesti müümise vastu ameerika imperialistidele. Uhke oleks seista Ühendriikide saatkonna ees ühisel piketil ning kinnitada, et ma oma elektrit juba ära ei anna. Õnneks peavad valitsused aga vastutama ja mõtlema mitte oma hetkereitingule, vaid Eesti tulevikule. Sellest oleme me oma tegevuses ka lähtunud. Aitäh!

Märkused

1. Eestimaa Rahvaliidu fraktsiooni, Eesti Keskerakonna fraktsiooni, Eesti Koonderakonna fraktsiooni ja Eestimaa Ühendatud Rahvapartei fraktsiooni algatatud olulise tähtsusega riikliku küsimuse arutelu koos Riigikogu otsuse, mis puudutab AS Narva Elektri jaamad erastamiskava, eelnõuga; 14. juuni 2000; <http://web.riigikogu.ee/ems/stenograms/2000/06/m00061418.html>